

Молитвата - обръщане към Бога

Написано от Димитър Златев
Сряда, 30 Април 2014 13:18

Автор: Димитър Златев, докторант в Богословския факултет на Великотърновския университет "Св. св. Кирил и Методий", член на Църковното настоятелство на храм "Св. цар Борис-Михаил Покръстител". Беседата е подготвена за дискусиите, част от организираната от настоятелството изложба "Иконографията в светлината на Възкресението", Сливен, Пасха Господня 2014 г. (м. Април 2014).

Когато се пристъпва към темата за молитвата е необходимо винаги човек да бъде с ясно съзнание, че тази реалност е неизчерпаема, неизразима в пълнота и най-вече неподлежаща на логическо осмисляне и систематизиране. Като главна предпоставка в разбирането за християнската молитва обаче, трябва винаги да се изхожда от факта, че тя е усилие на всеки човек за беседване, за диалог, за разговор с Бога и в този смисъл предполага обръщане и то лично обръщане към Личния Бог. В личния молитвен разговор с Бога остава неизчерпаема цялата свръх-действителност на Неговото Битие и в този смисъл молитвата е среща с неизбежно вечното, с безкрайното и неопределимото съществуване на Отец, Син и Свети Дух. Среща, в която Несътвореният и Вечен Бог открива Себе Си пред сътворения, временен и преходен човек, като изпълва с благодат ограничения му живот.

Ако се направи опит, до колкото е по силите на човека, да се размишлява и говори за молитвата и то като обръщане към Бога, трябва първоначално да се подчертае, че светоотеческото Предание на Църквата, както и Священото Писание учат, че Бог е Личност, Която в старозаветно време се открива пред Моисей на планината Синай с Името: „Аз съм вечно Съществуващият“ (Исх. 3:14). Щом Бог е Личност, Той в Своето Откровение лично застава пред човека, Лице в лице, като разкрива Себе Си и дарува познание за Себе Си. Ако бъдат припомнени някои от случаите, в които Бог се открива пред човека, ще се забележи една закономерност, която може да е полезна при осмислянето на темата за молитвата. Видно е, че още след грехопадението на Адам, Бог

Молитвата - обръщане към Бога

Написано от Димитър Златев
Сряда, 30 Април 2014 13:18

го търси в Едемската градина, т.е. първата инициатива за среща между Бога и човека е на Самия Бог. Той пръв проявява желание за разговор с Адам, макар да знае вече за постъпката му. Същевременно се вижда, че Бог не накърнява свободата на сгрешилия човек. Той го пита: „къде си?“ (вж. Бит. 3:9), не защото не знае, а защото желае свободното и любящо отношение на Адам да не бъде накърнено, да не загуби сътворения по Негов образ човек (вж. Бит. 1:26) именно онова, което му дава възможност да живее по подобие на Бога. Всеки знае как продължава библиейското повествование, но акцентът на който трябва да се обърне внимание е този, че въпреки грехопадението Бог пръв проявява инициативност за среща с човека.

Това желание на Бога, да намери падналия човек, проличава и в историята на Авраам, когато при него идват трима мъже (срв. Бит. 18:1-3). Светите отци тълкуват това посещение като предобраз на Света Троица, познанието за Която все още не е дадено на човечеството. Тук отново може да се види, че не Авраам търси Бога, а Бог снизхожда до човека, търси го, вика го, желае среща с него, проявява милостта си към него, обича го и чака смирено и кротко човек да прояви своята свободна воля за диалог, за беседа, т.е. за обръщане към Бога и търсене на прошка за греха. Тази инициативност на Бога се наблюдава и при Откровението на Синай и при много други старозаветни пророци. В най-голяма степен обаче, любящото отношение на Бога към човека се проявява в самото идване на Божия Син, на Словото Божие, при синовете човешки, чрез Въплъщението от Духа Светаго и Дева Мария. Желанието на Бога да търси човека, да прояви любовта си към него, се открива в целия Стар Завет, но в пълнота това желание се разкрива при встъпването на Сина Божий в битието на синовете човешки. Бог стана човек, казват светите отци, но това не е крайната цел на Божието домостроителство на Въплъщението. Бог стана човек, за да може човекът да стане бог по благодат и да сподели живота на своя Творец, да сподели Неговата милост, любов, свобода, мъдрост, т.е. целия Му начин на съществуване.

Много често в съвременния свят човек поставя живота си в перспективата на собствената си активност, на собственото си желание за постигане на нещо: реализиране в кариера, наука или в каквато и да е друга сфера на социалното и семейно битие. това показва желанието за контрол над всичко, за владение на всичко, за зависимост на света от самия човек. Такова мислене на съвременния секуларен свят променя светоусещането и размива ясните граници на живота, прави човека самовлюбено същество, което полага безмерни усилия да подчини всичко на собствената си воля, ум, разум, чувствителност. За съжаление, така се възпитават децата, без усет за това, че се превръщат в неконтролируеми и нечувствителни към проблемите на заобикалящата ги действителност. Та нали в ръцете на човек са решенията на всички въпроси, на всички проблеми, защо да мисли за това около себе си? Защо да обръща внимание на проблем, който така или иначе ще реши? Защо да разчита на друг, когато си е самодостатъчен? Такова осмисляне на живота в съвременността обаче, е противоположно на това, което е представено в библиейските

Молитвата - обръщане към Бога

Написано от Димитър Златев
Сряда, 30 Април 2014 13:18

текстове и в светоотеческото църковно Предание. Вижда се, че според Православната Църква инициативата за среща между Бога и човека не е на самия човек. Човек не е в състояние да застави или да насили Бог, да накърни Неговата свобода, като постави задължителност на срещата между тях, чрез своята молитва. Не! Инициативата за среща, а от тук и за молитва, е на Самия Бог. Първо Бог търси човека, кани го, призовава го, като не накърнява свободата му и чак тогава, ако човек желае се отзовава на тази среща, прави усилие да присъства на тази среща, т.е. дава своя отговор на Божия призив. Точно този човешки отговор на Божията покана се нарича от християнството – молитва. Затова молитвата е диалог, беседа, среща с Бога, която предполага човешкото усилие, но не самостоятелно да търси Бога, някой незнаен и неизвестен бог, а усилие при отзоваването на поканата на Конкретния, Личен и Вечен Бог, открил Се, чрез Въплъщението, като Троица на единосъщни Ипостаси, открил Се като Отец, Син и Свети Дух.

Ако човек е с ясното съзнание, че молитвата първоначално не изхожда от самия него, а е инициатива на Бога, Който, в своята любов към творението, се открива пред човека и го приканва към среща, към общение, по-лесно би разбрал смисъла на молитвата. Тя не е хаотична активност на човека, който в своята nihilistic безкритичност формира разбиране за Бога, според собствените си критерии и разбирания, а винаги е осъзнато и целенасочено усилие (аскеза) за среща с Личния Бог, Който му се открива. Не е възможно човек да търси Бога, ако Бог предварително не го потърси, ако предварително не прояви Своята милост и благодетелност към човека. Точно в този смисъл молитвата е среща, диалогична среща с Бога, която предполага усилие, активност в обръщането, т.е. в отговора на поканата за тази среща. Всеки знае, че ако някой спомене името му, на улицата, на работното място или където и да било другаде, той чисто психологически реагира, дори неволно, като се обръща, за да разбере кой и какво иска да му каже. Разбира се, не всеки пример в пълнота може да изрази реалността на молитвата, за която става въпрос тук, но все пак е ясно, че всеки повик, отправен към човека, предизвиква реакция у него. Тази реакция може да бъде най-различна, от пълна отдаденост и отвореност към другия, към този който го вика, до крайно нежелание за обръщане или за разговор с него. Точно тук свободата на човека, неговото желание за среща, за диалог и общение, е важна и никой и нищо не може да я накърни. Поради това и Бог призовава човека, но не го насилва за отговор, а търпеливо и смирено, с цялата кротост и любов насочена към Своето творение, изчаква отговора, който по някога може да се забави дълго, а дори и много често никога да не дойде. Но Бог чака и продължава да призовава всеки човек и ако човек прояви желание за среща с Бога, за общение и диалог с Бога, той прави усилие за реализиране на тази среща. Ето в този опит, в това усилие за общение, може да се говори за молитвен подвиг или за молитвата като обръщане към Бога.

Разбирането на молитвата като обръщане към Бога, като среща с Него, макар да изглежда твърде просто и лесно, всъщност се характеризира с безкрайно напрежение,

Молитвата - обръщане към Бога

Написано от Димитър Златев
Сряда, 30 Април 2014 13:18

с жертвеност, с усилие. За човека в света, в който живее, често е доста трудно да общува с определени хора. Той ограничава своите контакти до малък кръг роднини, познати и приятели, а за другите нехае или поне няма желание за близък досег с тях. Колко ли по-трудно е усилието за среща и разкриване пред Бога? Пред другия човек, който може да се види всеки ден, който изглежда като него и който най-вероятно има същите тревоги, болки, както и радости, е трудно да се открие. Точно поради това откриването пред Бога, встъпването в диалог с Него предизвиква множество конфликти, изисква множество жертви и безкрайно усилие. Същевременно обаче, това усилие или този аскетичен опит за среща с Поканилия го, е невъзможен без Негова помощ, тъй като е допускане или навлизане на човека в Самия Божествен начин на съществуване. В този смисъл молитвеното обръщане към Бога се явява и познание на Бога, познание, което не е свързано с възможността за правене на логически умозаклучения, което не е свързано с ерудицията на човека, а познание, което е навлизане, като благодатен дар, в Божествения живот. Затова и в евангелието по Йоан четем: „А вечен живот е това, да познават Тебе, Едного Истиннаго Бога, и пратения от Тебе Исуса Христа” (Йоан 17:3). Тук се вижда, че познанието, в християнски смисъл на думата, представлява споделяне на общ живот между познавания и този, който познава. В този смисъл молитвеното обръщане към Бога представлява усилие, от страна на човека, да усвои даруваното му в призива за среща познание на Божието Битие. Познание, което не се изразява, чрез логическите категории „субект” и „обект”, а чрез любящите категории на „благодатно даруване” и „благодатно приемане” на нетварния Божествен живот. Затова молитвата не е еднократен и самостоятелен акт само на човека или само на Бога. Тя зависи както от Дарувания, така и от приемация.

Много често в наши дни християните се лутат между две крайности. От една страна стои предположението, че духовния живот, включително и молитвеното общение с Бога, зависи само от Него, като по този начин човек накърнява собствената си свобода и неволно, без да се замисли, отрича себе си, отрича вярата си в това, че е сътворен по Божий образ и подобие (вж. Бит. 1:27). Християнството проповядва, че Бог е сътворил човека по Свой образ и подобие, а това предполага, че Той е сътворил човека и със свободна воля, т.е. че човек има отговорността наистина да живее и да се труди, да полага усилия, за да покаже в собственото си съществуване истината на тази вяра. Ако Бог е сътворил човека по Свой образ и подобие, то той е длъжен да положи усилия, за да възприеме и усвои този дар. От историята на Църквата се знае, че такъв начин на мислене води до ереста на монофизитите, която е осъдена от светите отци на IV Вселенски събор. За съжаление под различни форми тази ерес все още съществува в църковното съзнание. От друга страна, самовлюбено и самонадеяно се мисли, че молитвата е само човешко дело, че никой не може да я отнеме от човека и ако той се моли усърдно и постоянно всичко ще му се придаде. Тази крайност в мисленето не допуска участието на Бога в молитвеното общение, както и в цялостния духовен живот. Той предполага единствено човешката инициативност, като застава и задължава Бога да отдаде Вечния Си живот поради човешките заслуги, поради това, че човек се е потрудил, или по друг начин казано – да му заплати с благодатта Си усилието на молитвата. Разбира се това е невъзможно. Щом се изповядва, че Бог е Личност, че Той

Молитвата - обръщане към Бога

Написано от Димитър Златев
Сряда, 30 Април 2014 13:18

сътворява човека, спасява го, чрез своята любов и милост, в никакъв случай не може да се разсъждава, че отношенията с Него са на принципа на някакви икономически или правни закономерности като: „търсене - предлагане”, или пък „престъпление - наказание”. Характерно е, че тази крайност също е позната на Църквата, чрез ереста на Несторий, която също е осъдена от светите отци.

Осмислянето на тези две крайности, особено когато се говори за молитвата, показва, че Православната Църква има едно разбиране на обръзната перспектива. Логическите несъответствия на молитвата са парадокс за грехопадналия човешки разсъдък, но в същото време точно те ясно показват, че молитвата е явление от друг порядък, че тя е жива среща с Бога и е възможна само след обръщане на човека към Бога, след усилието да застане пред Него лице в Лице и да разкрие себе си в пълнота, без остатък, пред Лика Божий, пред Неговата милост и любов.

Обръщането на човека се налага, не защото Бог не знае какъв е човека, не защото се нуждае от това, човек да му се разкрие или защото иска да научи нещо, което човек крие, тъй като не е възможно нещо да се скрие от Бога, а защото в Своите прояви на любов Бог оставя човека свободно да се отзове на Неговия призив. Той не го насилва, не го обвинява, а чака човек сам да пожелае да разкрие своето сърце пред Него. Очаква свободното човешко желание за близост с Бога, за обич, както Бог обикна света и „отдаде Своя Единороден Син, та всякой, който вярва в Него, да не погине, а да има живот вечен” (Йоан 3:16). Така човешкото усилие за обръщане към Бога, за встъпване в молитвено общение и среща с Него най-добре се осмисля, чрез покаянието. В Своето Въплъщение и в началото на Своя проповеднически път Самият Иисус Христос приканва към покаяние – „покайте се, защото се приближи Царството Небесно” (Мат. 4:17); вж. също Марк 1:14-15). Още св. Йоан Предтеча е призовавал народа към покаяние (вж. Мат. 3:2). Но какво означава понятието покаяние и защо то е толкова важно за осмислянето на темата за молитвата?

Терминът „покаяние” от гръцки език означава буквално обръщане или промяна на ума (μετάνοια). Тук под ум не се разбира просто способността на човека да разсъждава или да прави причинно-следствени връзки. Думата „нус” - ум в светоотеческото богословие се използва за изразяване на цялостното светоусещане на човека, за неговата нагласа спрямо Бога, заобикалящата го действителност и самия него. В този смисъл покаянието, или обръщането на ума, предполага усилие за цялостна промяна в нагласата, с която човек отнася себе си към реалността. От библейското повествование става ясно, че грехопадението на Адам се състои най-вече в това, че той се поддава на изкушението на змията, която му обещава да бъде бог, но без Бога. Точно в този момент прародителите променят своята нагласа към света, т.е. своя нус-ум, като поставят себе си в центъра на битието, а не Бога, в Когото е тяхното битие. Св. Максим Исповедник

Молитвата - обръщане към Бога

Написано от Димитър Златев
Сряда, 30 Април 2014 13:18

казва, че всичко което притежава човек, дори самия живот е назаем даден от Бога, но в акта на грехопадението Адам и Ева се опитват да си присвоят нещо, което обратно трябва да върнат на Твореца, нещо което им е дадено в заем. В опита за такова присвояване се извършва погрешно обръщане на ума им, а именно към самите тях. От тук добродетелта на любовта (към Бога) се превръща в порока на самолюбието. Точно поради това възможността за покаяние е велик дар за човека. Чрез усвояването на този дар човек има възможност отново в правилна посока да насочи своя живот, да обърне ума си към Бога, като Го постави в центъра на своето битие и по такъв начин да осмисли самото си съществуване. Покаянието, като изразяващо истинския смисъл на молитвата, винаги е обръщане към някого (конкретно към Бога), затова една личност никога не е достатъчна. В покаяната молитва човек се обръща към Бога, така Го поставя в центъра на своето съществуване и осмисля самозатвореното си и закостеняло битие.

Тук е мястото да се спомене, че покаянието, като обръщане към Бога, като аскетичен опит за откритост пред Бога, също не може да се осмисля като само човешки акт. То е предизвикано първоначално от Бога, в самия призив за молитвено общение и среща. Същевременно, желанието на човек да постави себе си пред Лицето Божие, да се обърне честно, искрено и смирено към Него, да се моли в Негово Име, също не може да се мисли като индивидуално действие. Молитвата не е егоистичен акт на самовлюбения индивидуалист, който търси спасение само за себе си. Тя винаги предполага ближния и дори може да се каже, че ближният е критерий за молитвената обрънатост към Бога, защото „дето са двама или трима събрани в Мое име, там съм Аз посред тях” (Мат. 18:20). Трябва да се подчертае, че тук не става въпрос за някаква невъзможност човек да се моли и сам „в скришната си стая” (вж. Мат. 6:6), а за това, че молитвата винаги трябва да е в перспективата на другите (ближните). По този начин ясно се вижда, че обръщането в молитва към Бога е жертва, по примера на Самия Христос, за ближния, за другия човек, за немощния, за гладния, жадния и босия, за всеки, който се нуждае. И тази нужда не е просто от хляб, вода, облекло и т.н., защото „не само с хляб ще живее човек, а с всяко слово, което излиза от Божии уста” (Мат. 4:4), т.е. преди всичко е „глад” за Бога, нужда от Бога, от Неговата благодат, от Неговата любов и милост, от Неговата помощ. Затова покаянието и молитвата не са и не могат да бъдат индивидуалистични и егоистични действия, а са винаги общностни, винаги съборни, винаги в Църквата. Така Църквата, като общност на християните в Светия Дух и като имаща за глава и крайгълен камък Самия Иисус Христос, е крайният критерий за покаяно молитвено обръщане към Бога. С други думи, без Църквата, без църковен и духовен живот, не може да се говори в пълнота и в истински смисъл на думите, нито за покаяние, нито за молитва като обръщане към Бога.

По този начин темата за молитвата винаги трябва да се разглежда в перспективата на Църквата, в перспективата на църковната молитва, която най-добре е изразена в Литургията. Това дело – Литургията, като основно дело на Църквата, завещано от

Молитвата - обръщане към Бога

Написано от Димитър Златев
Сряда, 30 Април 2014 13:18

Самия Христос на Тайната вечеря, показва истинския смисъл на молитвата като обръщане към Бога и като разговор, диалог с Него. Ако човек се заслуша в словата на литургийната молитва много ясно ще забележи нейния парадоксален характер. От една страна тя се извършва тук и сега, представя се в историята, разгръща се във времето, но от друга, разкрива вечността, преобразява света и акцентира върху своя временно-вечен и вечно-временен характер. За това тайнство ясно говори възгласът на свещеника в началото на Литургията – „Благословено е Царството на Отца и Сина и Светия Дух”, като сякаш по невидим и свръхестествен начин въвежда народа в Царството на Света Троица, а историческият човек още тук и сега има възможност за предвкусане, за жив опит от това Царство.

Молитвата на Литургията има педагогическа цел, тъй като в нея Сам Христос, чрез словата и възгласите на епископа или свещеника, учи човека молитвено да обгръща целия свят. Молитвата е за болните, за бедстващите, за тези в тъмница, за църковния клир и народа, за страдащите, т.е. за целия свят, който по силата и благодатта на Бога да стане Църква. Същевременно с това обаче, молитвата се сблъсква с парадоксалното евангелско слово, че „цял свят лежи в злото” (1 Йоан 5:19) и това провокира в човека страдание и още по-усърдна молитва. Христос в Гетсиманската градина, малко преди Своята кръстна смърт и Възкресение, се е молил за целия свят и в същото време, отправяйки молитвата към Отца Си е казал: „обаче не както Аз искам, а както Ти” (Мат. 26:39). Затова и човекът, в литургийната молитва, се обръща към Бога със словата „Отче наш”, като проси да бъде Неговата воля. Просейки изпълнение на Божията воля молитвата се превръща не просто в човешки, а в Богочовешки акт. Така в Литургията Самият Бог действа, а председателя (свещеника) и народа отправят своите просби, своите благодарности, своите славословия към Него. Това превръща литургийната молитва в едно своеобразно обръщане към вечността, при което понятията и думите губят своя човешки и логичен характер и се превръщат в богочовешки понятия, понятия от друг порядък и от друго време - на сега, винаги и во веки веков. И това следва от факта, че в литургийната молитва не се набляга психологически на припомняне на събитията, случили се по времето на историческото присъствие на Христос, а се живее и се предвкуса Царството Божие. Пример за такъв опит се наблюдава в свещеническата молитва на анамнезата, където се споменават като случили се вече не само кръстът, гробът, тридневното Възкресение и Възнесение, но дори и славното Второ Христово Пришествие.

В настоящия живот няма толкова ярък пример за силата и благодатта при обръщането на човека към Бога, както в Литургията. В нея човек се учи да освободи себе си от самия себе си, от собствения си егоизъм и затвореност, от недопускането на ближния в живота си. Това се случва, чрез постоянното призоваване на Бога, чрез молитвата, в която се проси, в която се благодари и моли за милост. Много характерен за процеса на обръщане на човека към Бога е отговорът „Господи помилуй”, който църковния народ дава на свещеническите ектении. В „Господи помилуй” се наблюдава, като на кино лента

Молитвата - обръщане към Бога

Написано от Димитър Златев
Сряда, 30 Април 2014 13:18

целия живот, дори и нещата, които още не са се случили, но за които човек се надява и които проси всекидневно от Бога. В думите „Господи помилуй” присъства всяка нужда, всяка болка, но същевременно и всяка радост, цялата човешка благодарност. Тези думи могат да бъдат разбрани по много и разнообразни начини, но когато бъдат пречупени през призмата на духовния живот те придобиват своя истински смисъл и вечно измерение. В Преданието на Църквата, в учението на светите отци, духовния живот се разглежда най-често на три етапа. Независимо, че отците често използват различни понятия, те по-скоро се допълват, а не си противоречат, тъй като всеки изразява своя личен духовен опит. По този начин и в такава перспектива могат да бъдат разгледани и думите „Господи помилуй”. На първо място тези думи са вик за помощ, вик за милост на грешния човек към Бога. Всеки, осъзнавайки своите грехове, всеки, който е застанал на пътя Христов, виждайки тъмата в душата си, заедно с митаря от притчата с плач вика към Бога: „Господи помилуй”. На този етап тези думи изразяват по-скоро молба за милост, както прегрешилия престъпник проси от господаря си милост, за да получи амнистия. Амнистия, която не заслужава, но въпреки това, поради човеколюбието Божие, получава.

Но „Господи помилуй” може да означава и друго. Тези слова са повик, желание за милувка, за прегръдка, за близост, за любов. Макар осъзнавайки своята преходност и недостойнство човек проси от Бога милувка. Тук „помилуй” означава желание за родителска грижа и близост. Както майката гали своето дете, независимо от това какво е направило и милувката ѝ минава нежно по формите на лицето на детето, но без натиск, без болка, а с невероятна лекота и нежност, така и в литургийната молитва човек проси такава грижа от Господа. Както родителят знае винаги кое е най-добро за неговото чедо, така и грешникът проси от Този, Който знае винаги кое е най-добро за него, да го дарува със Своята благодат. По този начин разбира се църковния възглас „Господи помилуй” може да покаже, че отношенията с Бога не са отношения просто на господар и роб, а са отношения на родител и неговата рожба.

В Църквата и в извършването на литургийната молитва може да се види, че отношенията, които се налагат между Бога и човека, като отношения на Родител и дете, не винаги са лесно постижими. Те изискват подвиг от човека, изискват неговото желание и усилие за борба със собствените страсти, със собствените грехове и зависимости, за да може да освободи себе си от ненужното и да предостави място на Бога, Който да действа в него. Този бавен, сложен, труден и дори болезнен процес обаче, както се вижда от житията на светиите е постижим и в тяхно лице е разкрито, изпълнено в пълнота, третото разбиране на възгласа „Господи помилуй”. От гръцки език този възглас означава буквално Господи, помажи ме с елей, т.е. направи ме Свой помазаник (Κύριε ἔλειψον). В древност са се помазвали с благоуханни масла царете, свещениците и пророците. Самият Исус е Христос, т.е. Помазаник (Месия). Той като Божи Син е Божи Помазаник в пълнота и дарува на човешкото естество Божествено и благодатно помазание. Чрез Него и в Него е залогът за това, че помазанието може да

Молитвата - обръщане към Бога

Написано от Димитър Златев
Сряда, 30 Април 2014 13:18

бъде придадено на всеки човек, което се вижда при светиите. Затова в молитвата на Църквата „Господи помилуй“ е молба и вик на човека, обърнал се към Бога, за пълно осиновление, за пълно просветление и обожение. Така молитвата, чрез обръщането към Бога, преобразява човека, на човек се придава Божествения начин на съществуване или по друг начин казано – човек става богоподобен, живее своето богоподобие, дарувано му от Бога, чрез благодатното помазание.

Човек трябва да е наясно, че помилването от Бога не е възможно, ако той, в своето молитвено обръщане към Него, не е в състояние да отдаде целия себе си, без остатък, в Божиите ръце. Но може да се даде или по-скоро да се отдаде нещо на някого само ако човек е обърнат лице в лице към другия. Ако по определен повод човек подарява подарък на свой близък или приятел и в същото време не го гледа в очите или още по-лошо, обърнат е с гръб към него. Какво би си помислил другия? А ако самият той е обърнат с гръб към подаряващия? Такъв тип отношения е неприемлив за човешката близост и любов. Той предполага само лицемерие или просто суетно (по задължение) правене на подарък заради самия подарък, без да се мисли за другия, за неговите нужди, желания, възможности. По подобен начин стоят нещата и в отношенията с Бога. В литургийната молитва от човека се изисква откритост пред Лицето на Твореца. В тази откритост той прави усилие да отдаде себе си на Бога, защото е осъзнал, че не е господар на собственото си битие, а всичко, което има е Божие дело. Това особено се подчертава в отговора „Амин“, т.е. „така да бъде“, който църковния народ дава на свещеническия възглас: „нека сами себе си, един другиму и целия наш живот на Христа Бога да отдадем“. Ето тук става ясно потвърденото желание и дръзновение на човека в молитвата на Литургията да отдаде себе си, както на другия, ближния, така и на Бога. И това предложение продължава, чрез вечния диалог на приемане и отдаване на дара на Отца и Сина и Светия Дух. Затова Църквата възглася, чрез словата на свещенослужителя – „Тези Твои дарове от всичко, което е Твое, принасяме на Тебе, за всички и заради всичко“. Пренасянето на тварните и преходни дарове – хляба и виното, и признаването, че те всъщност са Божии е свързано с очакването и молитвената просба Бог да ги претвори от тварни в нетварни, от неблагоприятни в благоприятни, от хляб и вино в Тяло и Кръв Христови. И това претворяване се случва, по силата на благодатта на Светия Дух. То се случва и във всеки човек, който се преобразява, но само в степента, в която е готов да отдаде себе си на Бога или по друг начин казано, в степента, в която се е обърнал към Бога, в степента, в която молитвено е застанал открито пред Него, т.е. лице в Лице.

Ако човек внимателно участва, а не просто слуша или наблюдава, в литургийната молитва, ще усети постоянно движение надолу и нагоре. От една страна, воден от Самия Христос, той се понизява, стига до най-бедните и немощните, тъй като Господ е дошъл не за праведници, а за да спаси грешниците (вж. Лук. 5:32). В това понизяване или кеносис в лицето на най-бедния човекът вижда себе си, в лицето на най-немощния отново вижда себе си, той е и онзи в тъмницата, и гладния и жадния. Но Бог в Своята

Молитвата - обръщане към Бога

Написано от Димитър Златев
Сряда, 30 Април 2014 13:18

милост не го оставя на дъното, не го оставя в ада на собствената му греховност. Той намира човека дори там и го вика. И ако човек направи усилие да отговори на този повик, да се обърне към Господа, Той го хваща за ръка и го повежда нанякъде. Къде е това нанякъде? Не е в човешка власт да се знае. Но тук се изисква доверие или дори предоверяване на Христос. Както малкото дете, което не знае къде отива, но хваща своята майка за ръка и тръгва, защото единственото, което знае е, че тя никога няма да му стори зло. Така и човек в молитвата, особено на Литургията, в онази нейна част, която се нарича евхаристиен канон, сляпо се хваща за ръката на Христос и от дъното на своята нищета тръгва нагоре. Заедно с апостолите Петър, Йоан и Яков човек в недоумение върви към върха на Тавор, за да види Преображението Господне. И когато съзре светлината на Преображението в претворените хляб и вино, които реално са Тяло и Кръв Христови, той плахо повтаря апостол Петър като казва: „Господи, добре е да бъдем тука” (Мат. 17:4). И което не е успял да постигне, а неминуемо това е така, Христос допълва или по-скоро изпълва със Себе Си в причастяването с Неговите Тяло и Кръв. Така евхаристията, след подвига на изкачване на планината Тавор, се явява сядане на трапезата, сядане и реално присъствие на Тайната Вечеря, на която Христос опрощава грехове и дарува живот вечен. Но човек трябва да е с пълното съзнание, че големият дар предполага и голямо усилие. В този смисъл причастяването с даровете Христови същевременно е и съ-разпъване с Христос на Кръста, слизане в ада с Него, за да блесне след това светлината на Възкресението. В евхаристията човек става съ-телесник и съ-кръвник на Бога, става едно с Него, но същевременно става и съ-телесник и съ-кръвник с всеки друг член на Църквата, който се причастява с всечестните и животворящи Тайни. Поради това молитвената обрънатост в Литургията предполага две посоки – към Бога и към ближния. Така човек се учи да благодари за даровете, така се учи да оценява даровете. Пред Лицето на Бога и пред лицето на ближния човек осъзнава нищожността и немощта на собственото си битие. В това осъзнаване благодарността, т.е. евхаристията се явява сила в немощта (срв. 2 Кор. 12:9). Тази сила изпълва немощния човек по особен начин, както сълзите умиляват и смекчават вкамененото сърце. А молитвената обрънатост към Бога в този момент неизбежно провокира към славословия, благодарност и радост.

Тези аспекти на молитвата, които показват необходимостта от обръщане към Бога могат много ясно да се наблюдават в богослужението на Църквата, в Литургията, както и във всички форми на църковното изкуство. Това, че в молитвата човек не е сам, че тя не е самостоятелен и самодостатъчен акт се изразява в православно разбиране за светците. В своята молитва човек често проси от светците, като Божии угодници, да бъдат негови ходатаи пред лицето на Господа. Моли ангелските чинове, които са на богослужението, да вдигнат и „занесат” молението до Бога. Дори, на Литургия, народа прави усилие, просейки благодат от Господа, да изобрази тайнствено серафимите и херувимите, за да пее трисветата песен и да възхвалява Троицата. Ето тук става ясно, че нещо толкова просто и елементарно на пръв поглед, като хвалебствието, благодарението и славословието, не е напълно в човешка власт. Защото човек може да признае, че Иисус е Христос само в Светия Дух (вж. 1 Кор. 12:3). Това признание не е по неговите сили и възможности, ако няма подкрепата на Бога, ако няма силата, дадена му

Молитвата - обръщане към Бога

Написано от Димитър Златев
Сряда, 30 Април 2014 13:18

чрез застъпничеството на светиите, ако няма радостта, от това, че стои пред Бога, по подобие на ангелските чинове. Затова Църквата, в своето Предание изписва Божиите угодници на икони. Затова тези икони са в храма, те са с народа Божий на молитва, на Литургия.

Ако човек внимателно се вгледа в образите на светиите ще забележи нещо, което е много характерно за молитвата. Те всички са обърнати с лице към него, те го поглеждат от иконата. В тях няма нищо скрито, нищо тъмно. Заставайки лице в лице с иконата човек придобива опит за молитва лице в Лице с Бога. Но как? Ако се обърне внимание на православната иконография ще се забележи, че дявола винаги се изобразява като тъмна сянка, отдалечена от човека, сянка, която стои с гръб, сянка, която не гледа човека в лицето, не го гледа в очите. По този начин много ясно се вижда, че дявола винаги мисли злото на човека, той го лъже, той клеветничи, той не е открит пред него, не го поглежда в очите, лукав е. Точно в обратната перспектива се изобразяват светците. Всеки светец е обърнат с лицето си, той казва истината, той стои до човека на молитва, той е изпълнен с честност и искреност. Така заставайки пред иконата със същата нагласа на честност и искреност, на откритост всеки човек има възможност да води диалог със светците, да общува с тях, да проси тяхната закрила. Тук въпросът трябва да се постави в две посоки: първо, доколко човек има нагласа за откритост и искреност, доколко застава пред иконата, опитвайки се душевно да се обърне към светеца и към Бога?; второ, дали не застава с лицето си само привидно, като същевременно душевното му разположение е обърнато на всички други страни?

Трябва да се подчертае, че заставайки пред иконата човек не застава пред парче дърво, метал или какъвто и да било друг материал, той не застава пред красивите цветове, а застава пред жива личност, пред личността, която го гледа, която го слуша, която му помага. Образът на иконата представя конкретна личност, която в своя земен живот е успяла да въплъти в себе си Христовия живот и точно поради това човек се обръща към нея за помощ, за благодарност, за ходатайство пред Бога. Тази личност е обърната с лицето си, защото е въплътила в живота си Божието човеколюбие. Почитта към светците не е поради това, че те са някакъв вид свръх хора, че сами по себе си са постигнали нещо невероятно, нещо, което е извън човешките възможности. Не! Почитта към светците е продиктувана от това, че те, в своята немощ, са имали дръзновението да молят Бога, да се обръщат лице в Лице към Него, да се уповават на Него и така са получили благодат, получили са богоподобен начин на съществуване, даруван им е Божествения живот. Човек не ги почита, защото са прекрасни мъже или жени, защото изглеждат добре, защото са млади или стари, а защото в Името Господне са жертвали себе си, търпели са мъки и болки, но са продължавали своя подвиг, своето обръщане към Бога, своята молитва и покаяние. По този начин заедно със св. апостол Павел всеки светец може да заяви: „Вече не аз живея, а Христос живее в мене” (Гал. 2:20). Точно поради това, че им е бил даруван Христовия живот, че са се освободили от своя егоизъм, страстност и греховност, че са допуснали Христос да живее и действа в тях,

Молитвата - обръщане към Бога

Написано от Димитър Златев
Сряда, 30 Април 2014 13:18

църковният народ отправя молитви и застава лице в лице с тях. Ето така обръщането към иконата всъщност учи на обръщане към Бога. Не защото е прекрасна творба на художественото изкуство, не защото е изработена със скъпи материали, а защото в иконата, доколкото позволяват възможностите на зографа и доколкото Бог му дава сила и благодат за това, е изобразен новия начин на съществуване в Христос. Онзи начин, който е обещан на човека още преди създаване на света (вж. Мат. 25:34) и който в последните дни се изпълни от Въплътения се Син Божий. Погледната през тази перспектива иконата изобразява Христовата Личност и начина на Христовото съществуване, даруван на всеки Божий угодник. Така молитвеното обръщане към иконата, към светеца на иконата, е молитвено обръщане към онзи, на когото е даруван Божествен живот. Затова молитвата пред иконата учи човека как да се обръща към Бога. Наблюдавайки образите на светците, молейки се, пред него се разкрива истината за тези Божии хора. В техните образи се вижда реализиран в пълнота дарът от молитвените проски на псалмопевица: "Сърце чисто създай в мене, Боже, и правия дух обнови вътре в мене ... (защото) Жертва Богу е дух съкрушен; сърце съкрушено и смирено Ти, Боже, не ще презреш" (Пс. 50:12;19).

От всичко посочено до тук, с пълното съзнание, че темата за молитвата е неизчерпаем и неприсъхващ извор, може да се разбере ясно, че обръщането на човека към Бога не е въпрос просто на молитвен диалог, подобен на всеки друг светски диалог. Общуването в литургийната молитва със светците, с ангелските чинове, с ближните в храма, а дори и извън него, обхващането, чрез молитвата на целия свят и поставянето на този свят на Божия олтар, показва едно не просто ди-алогично, а три-алогично отношение. Може със сигурност да се каже, че в молитвата човек се учи да изпълнява Христовите заповеди за любов. Любовта към Бога и любовта към ближния (вж. Марк 12:30-31) поставят човека на кръста, който обръща човека към Бога и молитвено го поставя чист и открит пред Лицето Му. И този три-алог може ясно да се разбере в перспективата на иконата, която е обърната и в центъра не е човекът, който застава пред нея. Не той води този три-алог, не той е негов инициатор, а Сам Бог, Който търси човека. А човекът, усвоил в живота си Божието битие, става ходатай пред Бога за цялото човечество, което усилено продължава да търси Твореца, да търси Неговата милост и благодат, да търси своето спасение и преображение от Него. Така любовта към Бога и към ближния предполага молитвено три-алогично обръщане на човека, който усилено търси своя смисъл и предвечно предназначение, обещано му в сътворението от нищо, по образ и подобие на Отец, Син и Свети Дух – Троица единосъщна и неразделна. Троица, Която Църквата изповядва като Творец на всичко видимо и невидимо. А самата Църква е съборна, защото в молитвеното си обръщане към Бога, всеки неин член се стреми към изцеленост, към цялостност, към събраност, т.е. съборност, която вече е осъществена от Господ Иисус Христос. Осъществяването на този стремеж, обаче винаги е дар Божий, винаги е милост и благодат Божия от любов към човека, а на човек се полага възможността свободно да избере дали да участва или не в това молитвено обръщане, в този стремеж до достигане на пълното си богоуподобяване.

Молитвата - обръщане към Бога

Написано от Димитър Златев
Сряда, 30 Април 2014 13:18

Така молитвата като лично обръщане към Бога може да започне с най-простите, но винаги искрени слова: Научи Господи, мене грешния и дай ми сили със страх Божий, вяра и любов да стоя пред Лицето Ти. Амин!

Беседа по повод изложба:

Иконографията в светлината на Възкресението.

гр. Сливен, Април, 2014 г.